

חג הפסח

חג הפסח - מכל המועדים מתייחד חג הפסח בכך שאפשר להשיג בו קניינים רוחניים רבים באמצעות ריבוי המצוות שבו. רק בקשר לחמץ ולאכילת המצה יש כל כך הרבה מצוות וזה רק חלק מהמצוות שיש בפסח. במעשים קטנים וקלי ערך ניתן בימי הפסח לחולל נפלאות. **מדוע זכינו לאור אלוקי מוגבר בפסח, שבא לידי ביטוח במצוות הרבות שבחג?** חג הפסח נועד להשריש בנו את העיקר הגדול של השגחת ד' בעולם ושל יכולתו הבלתי מוגבלת שאותה ראינו במצרים בהפיכת הדם למים, בהפיכת האור לחושך וכו' ולאורך כל תהליך הגאולה ממצרים. כשם שכלים חשמליים/מכניים נלקחים לטיפול שנתי מרוכז עקב השחיקה המצטברת כך גם חג הפסח מהווה מעין "טיפול שנתי" שמטרתו לרומם אותנו, לחזק בליבנו את האמונה ולגרום לנו להרגיש קרובים לאותם רגעים מלאי הוד שאותם חוונו בשנה שעברה.

שריפת חמץ - החמץ שאותו אנו מצווים לבטל ולבער לחלוטין בפסח, מייצג את חימוץ הלב- אותו יצר הרע שמעורר בנו את תחושת הגאווה ודוחף אותנו לעשות דברים רעים. שאלו את האדמו"ר מויז'ניץ, **מדוע שורפים עם הנר שאיתו בדקו את החמץ והרי זה "בל תשחית" ? לא חבל, הרי אין כל חשש חמץ בנר זה?** תשובתו של האדמו"ר הייתה שכיוון שהנר הזה שימש כל חייו רק למטרה אחת: לבדוק חמץ אצל יהודים-נר כזה שמחפש רק חמץ כל חייו, דינו ביעור.

ליל הסדר - ליל הסדר, הלילה הראשון של חג הפסח, אפוף כולו בהילה של קדושה ושל עתיקות מופלגות. במרכזו של ליל הסדר נמצאת המשפחה. הלילה הזה נשתנה מכל הלילות ב-2 דברים שהם אחד: הלילה הזה הוא ליל המשפחה והוא גם ליל העצמאות שלנו. את חגיגות ליל העצמאות שלנו איננו חוגגים בכיכרות הערים עם פטישים וזיקוקי דינור. במרכז אירועי יום העצמאות הזה לא עומדים ראשי העם ולא מנהיגי הדור (אפי' משה רבנו נעלם כמעט מכל סיפור ההגדה). במרכז החגיגות עומדים אבא ואמא, סבא וסבתא ובעיקר ילדינו ונכדינו. בלילה הזה לא יוצאים לאכול "מנגל" בחוץ, אלא נכנסים הביתה ואוכלים אותו בפנים. כבר כ- 3,400 שנים אנו חוגגים את חג עצמאותנו באותו היום, באותה השעה וכמעט באותה הצורה. בזמן שביית המקדש קיים, אנו חוגגים אותו עם קרבן פסח ובזמן שהמקדש חרב אנו חוגגים אותו ללא קרבן הפסח. אבל תמיד נמצאת במרכז- המשפחה, כיוון שמדינה היא קודם כל התא המשפחתי שלה. עם ישראל כולו בכל תפוצותיו מזכירים בלילה זה את העבר, ואת מה שקושר אותנו יחד לעם אחד יחיד ומיוחד במינו.

"הסדר"

מדוע קוראים לליל פסח בשם "סדר"? ליל יום עצמאותנו נקרא כך כדי להורות ולהזכיר לנו ביום שבו יצאנו ממצרים מעבדות לחירות שאין מקריות בעולם, יש מישהו שמסדר את העניינים כאן בעולם, גם אם קשה לנו לפעמים לראותו.

"סימני הסדר"

במשך הדורות ובגלויות השונות חכמים נתנו סימנים שונים מהם קצרים ומהם ארוכים כדי שיהיה קל יותר ע"י סימנים אלו לזכור את הסדר. סימני הסדר המוכרים לנו כיום הם: קדש ורחץ כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, כורך, שולחן עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה – סה"כ 15 סימנים. סימנים אלו נתחבבו במיוחד ושגורים כמעט בכל המנהגים ובכל העדות. סימנים אלו נקבעו כנראה על ידי רש"י (ר' שלמה יצחקי- 1105-1040), מפרש התורה והתלמוד המפורסם ביותר) או ע"י ר' שמואל מפלייזא שבצרפת. 15 סימנים אלו הם כמו 15 שירי המעלות

של ספר תהילים, וכמו 15 המעלות העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל בבית המקדש וכמו גם 15 הימים שבהם הולכת הלבנה ומגיעה עד מילויה. כמו כל אלו עולים אנחנו בלילה זה ומתקדשים יותר ויותר מ"הקדש" עד לנרצה".

"קדש ורחץ"

מדוע קודם "קדש" ואח"כ "רחץ", בד"כ הסדר הפוך קודם כל רוחצים ידיים ומתנקים ורק אח"כ אפשר להתקדש? קודם יש סור מרע ורק אח"כ עשה טוב ? ביציאת מצרים הגאולה הייתה בחיפזון. הקב"ה לא המתין עד שניטהר ונשוב בתשובה אלא גאל אותנו מטומאת מצרים בחיפזון עוד לפני כן. לכן בליל הסדר מתחילים קודם בקדש ורק אח"כ רחץ. (האדמו"ר מסוכוטשוב)

"כרפס" – מה מטרת הכרפס? מדוע לאכול משהו לפני ברכת המוציא? מדוע לא אוכלים את הכרפס יחד עם המצה מרור וכו' וכך גם לא מסתבכים עם ברכה אחרונה שלא מברכים לאחר הכרפס?
העשירים היו נוהגים לפתוח את הסעודה בירק המעורר את התיאבון לאכילה. מאחר שבלייל הסדר כולנו בני מלכים, נדגיש עובדה זו, נקדים את הירק לסעודה, נעורר את התיאבון ונאכל כבני מלכים. זו גם הסיבה שיושבים סביב שולחן הסדר על כריות ואוכלים בהסבה להדגיש את עובדת היותנו בני חורין.

"יחץ" – עוד מעט נתחיל ב-"הא לחמא עניא" ואנו מצווים לחוש את הדברים ולא רק לזכור אותם.
כיצד יכולים יהודים המסובים סביב שולחן מלא בכל טוב לחוש באמת חיפזון ועוני? לשם כך בא ה"יחץ".
בין 2 מצות "לחם-המשנה" שלפנינו, מחביאים אנו כעניים המפחדים להיתפס בקלקלתם, מצה אחת נוספת- "שלא יחסר" / "שיהיה". **מדוע הרעיון הנפלא הזה נבחר להיות מקופל דווקא בלחם משנה? הלחם משנה הוא זכר למן שאכלו אבותינו במדבר. ביום שישי היו צריכים ללקוט כמות כפולה לכבוד שבת שלא ירד בה מן. לנו נראה המן כתענוג גדול. חז"ל אמרו עליו שטעמו כצפיחית בדבש והיו מוצאים בו את כל הטעמים שרצו, אך התורה אומרת עליו: "למען ענותך לנסותך התישמור מצוותיו אם לא" (פרשת עקב)- מה בדיוק היה העינוי והניסיון במן? הניסיון היה ללכת לישון כל לילה עם מקרר ריק, ולהאמין שמחר בבוקר בע"ה הכל יהיה בסדר וירד שוב מן. ואם התינוק ירצה בקבוק? – לא שואלים! זה ניסיון קשה מאוד עד כדי עינוי! ה"יחץ" עוזר לנו לחוש את החיפזון והעוני. מחביאים את המצה הנוספת בין 2 מצות לחם משנה- שיהיה/שלא יחסר. **מתי נצא לחירות מהיחץ? הלילה לאחר שנצליח לצאת ממצרים, נגמור את המגיד ונסיים לאכול, נגלה את מה שהחבאנו, נוציא את המן המוחבא ונגיע לאפיקומן. אולי זאת המשמעות של ה"צפון"- אפיקומן- כלומר הוציאו כבר את המן שהיה צפון, השתחררו מעניותכם ומהצורך שלכם "לשמור" ואכלו ממנו כזית בגלוי ובהסבה.****

"מגיד" - לאחר שעברנו את קדש ורחץ, הגענו לעיקר – למצוות ההגדה – "והגדת לבנך". מה כ"כ מיוחד ומרגש במצוות ההגדה הזאת שהינה עיקר הפסח? (פסח – פה+סח כלומר פה מדבר)? הרי בכל יום ובכל לילה אנו מצווים להזכיר את יציאת מצרים? מה השוני בין הזכרתנו את יציאת מצרים בתפילת שחרית וערבית בכל יום לבין מה שעומד להתרחש בהגדה? בכל הלילות אנו מזכירים את יציאת מצרים, הלילה אנחנו ... יוצאים ממצרים! עוד מעט ניכנס למצרים, ונחוש את מרורה, נסבול את עבודתה. אח"כ נעמוד ונחזה במכותיה ובמופתיה בדם, באש ובתימרות העשן. אח"כ נצא ממנה ונעבור בים שיהפוך ליבשה ורק אז נשיר שירה וכל הזמן הזה נזכור כי חייבים אנו לראות עצמנו כאילו אנחנו יצאנו עתה משעבוד מצרים. הלילה לא נזכיר את תולדותינו, הלילה נספר אותם כמו סיפור ילדים לעצמנו. הלילה "נעבור את פרעה" כדי שיהיה לנו כח לעבור גם את יורשיו. נלך עם סבנו ונכדינו ונחווה את הכל מחדש. הדגש כאן הינו על היציאה מעולם הידיעה שמנתח הכל מבחוץ וכניסה לעולם החוויה – להפוך להיות חלק ממש, חלק מהעבר, וחלק מהעתיד של נצח ישראל. **כדי להקל עלינו לפתח את תחושת החוויה קבעו חכמים 3 דברים מהותיים שמרכיבים ביחד את מצוות ההגדה:**

- עריכת הסיפור במבנה של שאלה ותשובה. (אפי' אם אדם עורך סדר לבד – שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה).
- להתחיל את הסיפור בגנות ולסיים בשבח – מי ששותף לסיפור באמת חותר תמיד למצוא את שורשי המחלה על מנת להצליח לרפא אותה.
- חובת האזכור וההסבר של המושגים : פסח, מצה ומרור.

"הא לחמא עניא" - פתיחת המגיד היא בהתייחסות אמיתית לצרכי הרעבים והעניים- מה מטרתה של פתיחה זו?

מדוע הפתיחה בארמית? מדוע הסיומת בעברית? מיהו "הדכפין" ומיהו "הנצרך" ?

המושג של דאגה לאחר, לא שייך בעבד ששקוע רק בצרות ובדאגות של עצמו ובמלחמת ההישרדות שלו (הדבר בלט בשואה). בן חורין לעומתו, פנוי נפשית לדאגה לאחר. אנו פותחים את המגיד בהצהרה של אכפתיות, הזדהות ואחדות ובכך מבטאים את החירות שלנו. החלק שכתוב בארמית מבטא את הגלות, והחלק שכתוב בעברית מבטא את החזרה לארץ. "כל דכפין" – כל מי שרעב לחם, "כל דצריך" – כל אדם בודד שזקוק לחברה (הרב סולוביצ'יק).

"מה נשתנה" – כפי שהזכרנו כדי לפתח את תחושת החוויה בליל הסדר הסיסמה היא "עם שאלות" ועדיף כמה

שיותר. יש נוהגים שהילדים הקטנים יוצאים מהחדר מחופשים עם מקלות ואז דופקים על הדלת. שואלים אותם "מי אתם?" והם עונים "ישראל", "מ"היכן באתם?" "מ"מצרים". "לאן אתם הולכים?" "לארץ ישראל". "מה אתם רוצים?" – ואז הם שואלים "מה נשתנה".

לכאורה השאלות במה נשתנה, אינן לפי הסדר ההגיוני. היה צריך להיות: מסובין, מטבילין, מצה ומרור לפי הסדר שבו מופיעים סימני הסדר (קודם כל יושבים מסובין אח"כ מטבילין אח"כ אוכלים מצה ובסוף מרור). **מדוע השאלות לא מופיעות לפי הסדר ההגיוני המצופה?** כל השאלות מטרתן לעורר את הבן שאינו יודע לשאול, לכן מעוררים אותו מהקל לכבד. קודם כל שואלים באופן סתמי: "מה נשתנה הלילה הזה?" בתקווה שישים לב לבד. אם לא עוזר מפנים את תשומת ליבו שהלילה הזה אוכלים רק מצה ובכל הלילות חמץ ומצה, אם זה לא עוזר מפנים את תשומת ליבו שהלילה הזה אוכלים רק מרור ללא ירקות נוספים, אח"כ מפנים את תשומת ליבו לפרט נוסף שמטבילין 2 פעמים ולבסוף מפנים את תשומת ליבו לדבר הכי בולט – לדרך הישיבה שהיא בהסבה כבני מלכים ואם גם זה לא עוזר, מתחילים לספר לו את ההגדה "עבדים היינו" וכו'.

"עבדים היינו" – "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ד' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה" במשפט זה

מקופלות 3 תשובות ל-4 הקושיות ששאלנו.

שאלנו: מדוע הלילה הזה כולו מצה? התשובה: "... ויוציאנו ד' אלוקינו ממצרים ביד חזקה" – צורת היציאה הייתה כה מהירה וביד חזקה שלא הספיק הבצק להחמיץ.

שאלנו: מדוע בלילה זה אוכלים מרור? התשובה: "עבדים היינו לפרעה במצרים ושם מררו את חיינו בעבודה קשה. שאלנו: מדוע הלילה כולנו מסובים? התשובה: "ויוציאנו ד' ממצרים ועתה אנו בני חורין.

היכן התשובה לשאלה הנוספת? שאלנו מדוע מטבילין 2 פעמים? עד סוף ההגדה אין תשובה לשאלה זו! מדוע?

ישנו הבדל מהותי ופשוט בין 3 השאלות האחרות לשאלה על 2 ההטבלות. הילד ראה רק מצות ושאל על המצה, ראה אותנו מסובין ושאל, ראה מרור ושאל אך כיצד ראה/ידע שמטבילין 2 פעמים כיצד הוא שואל על משהו שעדיין לא ראה? כנראה כי הגננת אמרה לו לשאול כך. המסר לילד זה הוא שהלילה לא שואלים שאלות של הגננת. הלילה אנו חווים וכדי לחוות צריך לשאול שאלות שלנו ועליהן נקבל תשובה.

"ואפי' כולנו חכמים ... מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים" - מה החידוש? מדוע מצווה לספר ביציאת מצרים אפי'

אם אני חכם? האם בגלל שאני חכם יש מקום לחשוב שאהיה פטור ממצוות סיפור ההגדה? מצוות ההגדה היא מצוות עשה שכוללת את כולם, למה שיפטרו ממנה החכמים? תשובה: כיוון שהמצווה הלילה היא לחוש ולהרגיש

הרי ככל שאדם חכם ומבין יותר כך קשה לו להפוך את דעותיו לחוויה. מי שכבר יודע בד"כ לא שואל. הלילה אנו מאחלים גם לחכמים שביננו "להתגבר" על חכמתם ולשאול.

"וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" - מדוע צריך להרבות כל כך בסיפורים?

כשאדם מספר חוויה אישית הוא מדבר עליה בלי סוף. לכן ככל שאדם ירבה לספר ביציאת מצרים הדבר יעיד שזה הפך להיות יותר חוויתי ויותר אישי לגביו.

"ארבעת הבנים" - כנגד 4 בנים דיברה התורה. אחד חכם, אחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול".

מדוע לא כתוב כנגד 4 בנים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול? מה בא להוסיף המספור הזה של "אחד" לפני כל בן? כל אחד מהבנים מחזיק מעצמו אחד בודד ולפעמים אינו חש צורך להכיר את אחיו השני, אך חייבים לזכור כי "אחד" בגימטריה = 13 ורק ארבע "אחד" ביחד עולים למניין "בן" (52) בגימטריה. כלומר כל בן צריך לזכור שהוא רק רבע מבן שלם רק יחד כל 4 הבנים הם הבן השלם.

כל בן עובר 4 שלבים במהלך התפתחותו: בראשית חייו אינו יודע לשאול. בגיל צעיר הוא תם המאמין לכל דבר, בגיל ההתבגרות הוא בבחינת רשע, כאשר מתגבר על גיל ההתבגרות מגיע למדרגת החכם.

לכאורה היה מתאים יותר שהסדר יהיה חכם, תם, שאינו יודע לשאול, רשע. מדוע מופיעים בסדר אחר? האר"י ז"ל (ר' יצחק לוריא, גדול מקובלי צפת במאה ה-16) מתרץ שהבנים מסודרים לפי חברותות – החכם הוא היחיד שיכול לעזור לרשע, התם מתאים לזה שאינו יודע לשאול.

"מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" - כאן מתחיל החלק השני של ההגדה – חלק הגנות והשבח. כאן מתחיל

טיפול השורש. בחלק זה מחפשים את שורשי המחלה, ואת הסיבות שהביאו לגלות ולשעבוד במצרים. מתחילים באברהם אבינו שגילה לכולם שיש מנהיג ובורא לעולם, ממשיכים להבטחת ד' ולאברהם בברית בין הבתרים שעם ישראל יישאר לנצח (והיא שעמדה), ומגיעים ללבן הארמי שביקש לעקר הכל.

"צא ולמד" - "צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר על הזכרים ולבן ביקש לעקר הכל"

מה הרשעות הגדולה שמצאו אבותינו בלבן הארמי עד שאמרו שביקש לעקור את הכל? מה פירוש הביטוי: "פרעה לא גזר אלא על הזכרים"? פרעה עמד בראש מכונת השמדה אכזרית שרק 1/5 מהעם שרד ממנה, את מי בכלל אפשר להשוות לרשע הזה? למרות זאת בא האב ומלמד אותנו את החידוש הגדול של ההגדה. המלחמה האמיתית שלנו היא לא עם פרעה אלא עם מישהו אחר לגמרי. פרעה הרשע הצליח אומנם לאבד את רב עמנו במצרים אך לא הצליח לעקר את הכל. דווקא מתוך השואה המצרית הנוראה קיבלו ישראל כח להקים את מדינתם.

בואו ניקח את לבן. מה באמת עשה? כלום! הוא רק רצח דבר אחר: שיעקב ישאר בחרן – עם בנותיו ומשפחתו, יאבד את החלום לשוב לארץ ישראל, ולא יחזור לסבא יצחק שמחכה לו ועל ידי כך יתנתק מהמשפחה, מהמסורת ומהשורשים. בד בבד עם איבוד החלום לשוב לארץ ישראל, יתבולל בחרן עד שיעלם לחלוטין. כך תכנן לבן לעקור את הכל. אם תוכניתו הייתה יוצאת אל הפועל לא היה נשאר אף אחד מעם ישראל. על רקע זה, ניתן להבין את הפתיחה המיוחדת של "צא ולמד" בהגדה. כדי ללמוד איך מחסל אותנו לבן צריך באמת לצאת מהבית ולראות את אחינו בית ישראל בעולם ההולכים ומתבוללים בשיטת לבן. השרידים שיצאו ממצרים יושבים היום סביב שולחן הסדר והם חלק מעם ישראל, אולם אלה שנפלו ברשתו של לבן התבוללו וכבר אינם יושבים איתנו היום בשולחן הסדר. כדי לראות זאת צריך לצאת משולחן הסדר ולראות מה קורה לאחינו בעולם.

בירור השורש, בחלק השני של ההגדה מגלה לנו שמה שגרם לגלות הפיזית ולשעבוד מצרים זה שהצליחו להשכיח מאיתנו את החלום לשוב לארץ ישראל, הצליחו לסנוור אותנו בכל טוב ארץ מצרים עד כדי כך שהשתקענו במצרים. בתחילה בני יעקב יורדים למצרים רק לשבור מעט אוכל כיוון שהיה רעב בארץ, הם אומרים לפרעה "לגור בארץ באנו" (לגור=לשון גירות, משהו זמני) אולם חיי המסחר המשגשגים וכל טוב ארץ מצרים תחת הנהגתו של יוסף

שהיה המשביר לכל ארץ מצרים, ובניגוד מוחלט לרעב הקשה שהיה במצרים, סנוורה את האחים ששכחו שהם רק באו לגור במצרים. היה צריך לקום מלך חדש על מצרים שישעבד ויענה אותנו כדי להזכיר לנו שמקומנו לא במצרים. לאחר שהתחלנו להבין להפנים ולהיזכר, צעקנו אל ד' אלוקי אבותינו שיציל אותנו ואז "וישמע ד' את קולנו" והוא גאלנו משעבוד מצרים.

"פסח מצה ומרור" - לאחר שסיימנו לברר את שורשי המחלה ואת הסיבות שגרמו לגלות ולשעבוד מצרים עוברים לחלק השלישי במגיד שבו חובה להזכיר ולהסביר את המושגים פסח מצה ומרור - **מדוע חובה להזכיר ולהסביר מושגים אלו? מדוע מי שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים? מה מיוחד במושגים אלו ומה הם מסמלים?**

המרור – מסמל את הגלות והשעבוד, את המצה אנו אוכלים מפני שנאלצנו לצאת לחירות "כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה", את הפסח אנו אוכלים מפני שביקשנו לצאת לחירות (כיוון שרצינו לצאת לחירות שמנו את הדם על משקופי הבתים ואז ד' פסח על בתינו).

3 מסרים חשובים אלו חייבים אנו לזכור מיציאת מצרים ובלעדיהם לא יכולה להתקיים מצוות סיפור יציאת מצרים. עלינו לזכור את האחריות והמחויבות שלנו לילדינו ללמד אותם על המרור. אסור לנו להדחיק את ההיכרות עם המרור ומי כמו הדור שלנו בני הדור שזכה להיוולד אחרי השואה הנוראה יודע ומבין זאת. כמו-כן עלינו להזכיר את 2 הניסים שהתרחשו בגאולת מצרים בזכות זה שהקב"ה זכר וקיים את הבטחתו לאבות: הנס הראשון שלא ניתנה לנו הרשות להתמהמה וגורשנו (אם הייתה ניתנת לנו הרשות להתמהמה היינו מתבוללים ונטמעים בין המצרים). השני שבחרנו לצאת ממצרים ולשם כך הקרבנו את האלים של המצרים ומרחנו את דמו על משקופי הבתים (היה צריך הרבה אומץ אחרי 210 שנות עבדות לשחוט את אלילי מצרים ולמרוח את דמו על משקופי הבתים). רק אם זוכרים את 3 הדברים הנ"ל: פסח, מצה ומרור יכולה להתקיים מצוות סיפור יציאת מצרים.

"חג המצות" ו"חג הפסח"

מדוע בתורה מופיע השם "חג המצות" (שמות כ"ג, ט"ו, ויקרא כ"ג, ו') ואצל חכמים מופיע השם "חג הפסח"? רבי לוי יצחק מברדיצ'ב מסביר שהקב"ה מתפאר בישראל, וישראל מתפארים בקב"ה. בתפילין שלנו כתוב: "שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחד", ובתפילין של ריבונו של עולם כתוב "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". השם "פסח" – על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים וריחם עלינו ולכן הוא שבח לקב"ה. השם "חג המצות" הוא שבח של ישראל "על שם שלא הספק בצקים של אבותינו להחמיץ", כי הזדרזו לקיים את מצוות ד' ולצאת ממצרים. הרי שאנו מזכירים את שבחו של הקב"ה והקב"ה את שיבתנו.

שבת שלום וחג פסח כשר ושמח,